

El catalanisme en la conjuntura contemporània¹

Carles Boix

La reflexió que hem fet sobre el pes de l'entorn econòmic i polític en la història de Catalunya ens porta finalment a considerar les possibilitats i dificultats amb què el catalanisme s'enfronta avui dia. Tal com desenvoluparé a continuació, el nou context internacional que ha emergit en les darreres dècades opera en direccions parcialment contraposades. Per una banda, augmentar l'autonomia de Catalunya, en una Europa econòmicament interdependent, sembla no solament plausible sinó fins i tot recomanable. Per altra banda, però, el marc jurídic i institucional europeu reforça la importància de l'Estat central i obliga a accedir a un major autogovern per la via de la negociació constant amb Madrid.

Si és cert que les condicions internacionals configuren les possibilitats del catalanisme, les transformacions econòmiques de les darreres dècades haurien de desvincular-lo de les seves dèries peninsulars. En la mesura que el mercat peninsular deixi de ser el principal destí dels productes catalans, els lligams espanyols seculars tendiran a esvair-se i la política a seguir haurà d'emprendre noves direccions. L'evolució econòmica apunta precisament en aquesta direcció. Des de l'entrada a la Unió Europea, la suma d'exportacions i importacions (fora d'Espanya) sobre el producte interior de Catalunya ha passat del 45% al 70%.²

Així mateix, l'evolució de la renda europea sembla explicar ara quatre cinques parts de l'evolució de la renda catalana; la resta, menys d'un 20%, ve determinada per canvis a escala estatal.³ Afegim a això que si la creació d'un autèntic mercat continental reforça, com sostenen alguns, l'especialització econòmica de cada regió al voltant d'un cert nombre limitat d'indústries, les possibles identitats sentimentals del passat dins d'Espanya no faran més que minvar en el futur.

1 Aquest article reproduceix el capítol 7 (pàgines 76-80) del llibre de Carles Boix *L'obertura catalana*, publicat pel Centre d'Estudis de Temes Contemporanis, a la col·lecció Assaig Breu, 1, 2002.

2 Jordi Gual i Pedro Videla, «L'impacte sectorial de la Unió econòmica i monetària», a Joan M. Esteban i Jordi Gual, dir., *Catalunya dins l'euro* (Barcelona, Generalitat de Catalunya i Antoni Bosch editor, 1999), capítol 4.

3 M. Forni i L. Riechli, «National policies and local economies: Europe and the United States», *Center for Economic Policy Research Discussion Paper*, número 1.632, 1997.

El creixement de l'autonomisme flamenc, del nord-italià i de l'escocès són fenòmens que obeeixen a la mateixa lògica: en l'àmbit econòmic sense barreres aranzelàries de la Unió Europea, aquelles micronacions es converteixen, un cop més, en projectes polítics perfectament viables. Hom pot detectar les mateixes tendències en l'opinió pública catalana. Al voltant d'un 70% dels catalans recentment s'ha declarat a favor de mantenir íntegrament a Catalunya els impostos recaptats al país.⁴ En un país on l'opció de la secessió tenia un seguiment mínim en l'època de la transició, el març del 2001 el 36% dels catalans es van declarar a favor, ras i curt, de la independència. Aquesta proporció augmentava per sobre del 40%, tot empatant amb l'opció contrària, entre les generacions menors de quaranta anys, i arribava al 60% entre els tots els catalanoparlants i al 75 % entre tots els catalanoparlants nascuts després de 1961.⁵

Un cop més, però, la globalització econòmica i la globalització política avancen marcades per *tempos* ben diferents. Si els mercats i la lliure iniciativa han estat el motor d'una creixent interdependència econòmica, en l'àmbit polític, el ritme i la naturalesa de la integració internacional han estat sempre determinats per la competència militar dels estats i la recerca d'un sistema capaç de reduir-ne els efectes a uns nivells humanament tolerables.

Com ja he discutit abans, com a reacció a l'espiral de violència dels segles XVI i XVII, les paus de Westfàlia i Utrecht entronitzaren un sistema d'equilibri de poder i de cooperació, informal, entre les grans potències, el qual, llevat de l'onada revolucionària de les acaballes del XVIII i començament del XIX, pacificà Europa durant dos segles. El seu corol·lari, però, va ser la gairebé completa estabilització de les fronteres del continent. Aquest ordre internacional s'ensorrà per complet amb les guerres de 1914 i 1939. Tanmateix, els principis que motivaren aquells pactes, és a dir, la creació de canals diplomàtics permanents, han restat incòlumes, fins que han trobat una nova expressió en la Unió Europea. I de la mateixa manera que el concert internacional westfalià va determinar, en darrer terme, el tarannà últim del catalanisme fins ben entrat el segle XX, ara ho fa el projecte europeu.

La Unió Europea no és més que la juridificació completa de la pau perpètua que van cercar els estats sobirans europeus un cop començaren a adonar-se dels costos irreparables de les guerres modernes. Naturalment, aquesta federació de nacions, per fer servir una expressió kantiana, només ha estat possible després de complir-se dues condicions: primera, la solidificació definitiva de les fronteres nacionals o, en altres paraules, la renúncia per part dels estats existents a reclamar territoris històricament en disputa, com Alsàcia, el Tirol italià o Silèsia; i segona, l'adopció de constitucions democràtiques (i, per tant, controlades pels subjectes directes d'una possible guerra) a tots els estats membres.⁶ Per aquesta raó, la construcció europea s'ha convertit en el primer garant de l'estructura democràtica de cada Estat; d'aquí es deriven les reaccions contundents dels polítics

L'ESPECIALITZACIÓ ECONÒMICA DE CADA REGIÓ AL VOLTANT D'UN CERT NOMBRE LIMITAT D'INDÚSTRIES HA DE FER MINVAR LES POSSIBLES IDENTITATS SENTIMENTALS DEL PASSAT DINS D'ESPANYA

4 La Vanguardia, 10 de setembre de 2001.

5 Enquesta del CIS, *Situación social y política de Cataluña*, estudi número 2.410, març 2001.

6 Immanuel Kant, *La pau perpètua*, 1795.

de la Comissió als últims resultats en les eleccions austríaques, franceses i holandeses. De la mateixa manera, la Unió Europea, com al seu moment el concert de grans potències, ha passat a assegurar la identitat i la integritat territorial dels seus components originals.

El catalanisme contemporani sol imaginar el projecte europeu com el mitjà més eficaç per dissoldre l'Estat espanyol i recuperar l'autogovern perdut sense els costos extraordinaris i les crisis agòniques patides des del segle XVII. Tanmateix, no sembla ser aquesta la lliçó del

procés d'interdependència política que s'ha desenvolupat a Europa. Els estats membres encara constitueixen les peces fonamentals de l'entramat constitucional europeu; un entramat bàsicament feble, com correspon a la idea d'una «federació de nacions». Les decisions essencials, en matèria de regulació econòmica i d'estratègia política, les prenen mandataris estatals que negocien sobre la base d'objectius no necessàriament alineats amb els interessos interns. Per tal d'assegurar la seva màxima capacitat de maniobra envers els altres estats membres, l'elit política central està plenament interessada a minimitzar tota divergència interna.

**TANMATEIX, PER TAL
D'ASSEGURAR LA SEVA MÀXIMA
CAPACITAT DE MANIOBRA ENVERS
ELS ALTRES ESTATS MEMBRES,
L'ELIT POLÍTICA CENTRAL ESTÀ
PLENAMENT INTERESSADA A
MINIMITZAR TOTA DIVERGÈNCIA
INTERNA**

na. Per damunt de tot, però, el tret constitucional més cabdal i, paradoxalment, menys discutit de la Unió Europea és que aquesta no compta amb cap mecanisme explícit per contemplar un canvi de sobirania que permetés a qualsevol regió europea de convertir-se en un interlocutor directe de Brussel·les sense deixar de pertànyer a la Unió. I si la Unió és, al seu torn, la garantia última del procés d'integració econòmica a escala continental, tota estratègia secessionista es fa impossible a la pràctica.